

บทที่ 3

สภาพทั่วไป สภาพเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ที่ทำการศึกษา

ในบทนี้จะกล่าวถึงสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการศึกษา และสภาพโดยทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง ตลอดจนสภาพปัญหาและความต้องการของครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ทำการศึกษ โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีทางสถิติแบบง่าย

3.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการศึกษา

สภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการศึกษา จะกล่าวถึงลักษณะทั่วไปของพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะทั่วไปและพื้นที่การผลิตข้าวของพื้นที่อำเภอสันป่าตองและอำเภอหางดงซึ่งใช้เป็นพื้นที่ทำการศึกษานี้ เพื่อ เป็นการรวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ประสิทธิภาพในการผลิตข้าวต่อไป

3.1.1 พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

(1) ภูมิประเทศ

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดสำคัญที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทยเส้นรุ้งที่ 16 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศาตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,027 ฟุต (310 เมตร) ส่วนกว้างจากทิศตะวันตกจรดทิศตะวันออกประมาณ 138 กิโลเมตร ส่วนยาวจากทิศเหนือจรดทิศใต้ประมาณ 320 กิโลเมตร ห่างจาก กรุงเทพมหานคร ประมาณ 750 กิโลเมตร โดยทางรถไฟ และรถยนต์ประมาณ 720 กิโลเมตรตามแนวทางหลวงแผ่นดินสายเหนือ ครอบคลุมพื้นที่ 20,107 ตารางกิโลเมตร และมีประชากรทั้งสิ้น 1,666,024 คน แยกเป็นชาย 814,958 คน หญิง 851,066 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 83 คนต่อตารางกิโลเมตร (สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, 2552) โดยจังหวัดเชียงใหม่มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับประเทศพม่า
ทิศใต้	ติดต่อกับจังหวัดลำพูน และตาก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดเชียงราย และลำปาง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ 20,107.057 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 12,566,910 ไร่ (สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, 2552) มีพื้นที่กว้างใหญ่เป็นอันดับที่ 1 ของภาคเหนือ และเป็นอันดับ 2

ของประเทศ รองจากจังหวัดนครราชสีมา ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปมีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาและป่าละเมาะ มีที่ราบอยู่ตอนกลางตามสองฟากฝั่งแม่น้ำปิง มีภูเขาที่สูงที่สุดในประเทศไทยคือ ดอยอินทนนท์ สูงประมาณ 2,575 เมตร อยู่ในเขตอำเภอจอมทอง นอกจากนี้ยังมีดอยอื่นที่มีความสูงรองลงมาอีกหลายแห่ง เช่น ดอยผ้าห่มปก สูง 2,285 เมตร ดอยหลวงเชียงดาว สูง 2,170 เมตร ดอยสุเทพ สูง 1,601 เมตร สภาพพื้นที่แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

พื้นที่ภูเขา ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศเหนือ และทิศตะวันตกของจังหวัด คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 80% ของพื้นที่จังหวัด เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร ไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก

พื้นที่ราบลุ่มน้ำและที่ราบเชิงเขา กระจายอยู่ทั่วไประหว่างหุบเขาทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ ได้แก่ ที่ราบลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำฝาง ลุ่มน้ำแม่งัด เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะต่อการเกษตร

(2) ภูมิอากาศ

เชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีสภาพอากาศค่อนข้างเย็นเกือบตลอดทั้งปี มีอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 25.4 องศาเซลเซียส โดยมีค่าอุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 31.8 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 20.1 องศาเซลเซียส มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,100-1,200 มิลลิเมตร สภาพภูมิอากาศจังหวัดเชียงใหม่อยู่ภายใต้อิทธิพลมรสุม 2 ชนิด คือลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งภูมิอากาศออกได้เป็น 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมจนถึงเดือนตุลาคม ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนไปจนถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ และฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม

(3) ทรัพยากรธรรมชาติ

(3.1) ทรัพยากรป่าไม้

จังหวัดเชียงใหม่มีป่าไม้หลายประเภท ประกอบด้วย ป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และป่าเต็งรังผสมป่าสนเขา และป่าแดง เป็นต้น พื้นที่ป่าไม้ ประกอบด้วย ป่าธรรมชาติ สวนป่า และป่าฟื้นฟูตามธรรมชาติ โดยมีพื้นที่ป่าไม้อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ 11,694,133 ไร่ (พื้นที่ป่าตามกฎหมาย) คิดเป็นร้อยละ 69.93 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด(สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, 2552) แบ่งเป็น ป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 25 แห่ง อุทยานแห่งชาติ 13 แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า 1 แห่ง อุทยานแห่งชาติในจังหวัดเชียงใหม่

(3.2) ทรัพยากรสัตว์ป่า

พื้นที่ป่าในจังหวัด มีความหลากหลายทางชีวภาพ สัตว์ป่าสำคัญที่พบ ได้แก่ เสี่ยงผา หมูป่า หมาจิ้งจอก เสือดาว อีเห็น ชะมด พังพอน ชะนี ลิง เม่น แมวป่า หมูหริ่ง กระต่ายป่า ตะกวด กิ้งก่า งู ตั๊กแตน ค้างคาว บั้ง ไก่ป่า นกขมิ้น นกกระรางหัวขวาน นกกระชาบทุ่ง นกขุนทอง นก

ขุนแผน นกบั้งรอก นกกาเขน นกกาเหว่า นกเขียวคราม นกกระต๊อ นกกระเจี๊ยบ นกกระจาบ นกปรอด นกกระวังไฟ นกแซงแซว นกโพระดก นกนางแอ่น นกคุ้ม นกเขาเขียว นกเขาใหญ่ นกเขาขวาน นกเอี้ยง นกกระปูด เป็นต้น

(3.3) ทรัพยากรธรณี

จังหวัดเชียงใหม่ตั้งอยู่บนรอยเลื่อนที่สำคัญของประเทศ ทำให้ได้รับผลกระทบจากการเกิดแผ่นดินไหวอยู่บ่อยครั้ง โดยครั้งที่รุนแรงที่สุดครั้งหนึ่งเกิดขึ้นเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2549 ขนาด 5.1 ริคเตอร์ มีจุดศูนย์กลางในอำเภอแม่ออน ทำให้เกิดความเสียหายเล็กน้อยในบริเวณอำเภอแม่ออนและอำเภอข้างเคียง ส่วนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรณี มีการผลิตแร่ที่สำคัญ 8 ชนิด ได้แก่ ถ่านหิน เฟลด์สปาร์ เมงกานีส ซีไลต์ ดิบุก ดินขาว ฟลูออไรด์ และแร่หินอุตสาหกรรม และจังหวัดเชียงใหม่ยังมีแหล่งทรัพยากรธรณีที่สำคัญ เช่น แหล่ง ปีโตรเลียม อำเภอฝาง สภาพทางธรณีวิทยาที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ บ่อน้ำพุร้อน อำเภอสันกำแพง และอำเภอฝาง โป่งเดือด อำเภอแม่แตง บ่อน้ำแร่ธรรมชาติ อำเภอแม่ออน เป็นต้น

(3.4) ทรัพยากรน้ำ

จังหวัดเชียงใหม่มีแม่น้ำสำคัญ คือ แม่น้ำปิง และยังมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ 2 แห่ง คือ เขื่อนแม่งวงอุดมธารา อำเภอคอยสะเก็ด และเขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล อำเภอแม่แตง และยังแบ่งตามพื้นที่ลุ่มน้ำดังนี้

ลุ่มน้ำปิงตอนบน เป็นลุ่มน้ำที่สำคัญที่สุดในภาคเหนือตอนบน เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำปิง มีพื้นที่ 25,355.9 ตร.กม. สภาพภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อนมีความลาดชันสูง วางตัวแนวเหนือ-ใต้ พื้นที่ส่วนใหญ่เสี่ยงต่อแผ่นดินถล่มและการชะล้างพังทลายของดินสูง ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบสะวันนา คือ มีฤดูฝนสลับกับฤดูแล้งอย่างชัดเจน และยังมีลุ่มน้ำย่อยอีก 14 ลุ่มน้ำย่อย แม่น้ำที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำปิง แม่แตง แม่กวง แม่จัด แม่แจ่ม แม่ขาน แม่ตัน

ลุ่มน้ำกก มีแม่น้ำกกเป็นแม่น้ำสายหลัก มีต้นกำเนิดจากภูเขาใน ประเทศพม่า ไหลผ่านเมืองกก เมืองสาด ประเทศพม่า เข้าเขตประเทศไทยที่ช่องน้ำกก อำเภอแม่อาย จังหวัดเชียงใหม่ แล้วไหลเข้าสู่จังหวัดเชียงราย ก่อนจะไหลลงสู่แม่น้ำโขง ครอบคลุมพื้นที่ 2,773 ตร.กม.

ลุ่มน้ำฝาง มีแม่น้ำฝางเป็นแม่น้ำสายหลัก ซึ่งมีต้นกำเนิดจากคอยขุนห้วยฝางและคอยหัวโททางตอนใต้ของอำเภอไชยปราการ ไหลลงสู่แม่น้ำกก มีความยาวลำน้ำประมาณ 70 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำ 1,948.5 ตร.กม. ในอำเภอไชยปราการ ฝาง และแม่อาย

(4) สภาพเศรษฐกิจการเกษตร

จังหวัดเชียงใหม่มีผลิตภัณฑ์มวลรวม ภาคการเกษตรปี 2550 เท่ากับ 20,052 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 16.58 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งจังหวัด และมีความสำคัญเป็นลำดับที่ 3 รองจากสาขา

บริการ และอุตสาหกรรม ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีเท่ากับ 76,388 บาท ในขณะที่รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของเกษตรกรเท่ากับ 40,987 บาท (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่, 2552) มีประชากรประกอบอาชีพภาคการเกษตรจำนวน 654,300 คน คิดเป็นร้อยละ 41 ของประชากรทั้งหมด และมีครัวเรือนภาคเกษตรกรรม 195,598 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 36.39 ของครัวเรือนทั้งหมด (โครงการชลประทานเชียงใหม่, 2551)

(4.1) พื้นที่ทำการเกษตร

พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด 12,566,911 ไร่ เป็นพื้นที่การเกษตร 1,611,250 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.82 พื้นที่ปลูกข้าว 515,385 ไร่ ปลูกพืชไร่ 192,063 ไร่ ปลูกพืชสวน 536,697 ไร่ เป็นพื้นที่ที่ได้รับน้ำจากชลประทาน จำนวน 1,301,604 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 80 ของพื้นที่การเกษตร (สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, 2552)

(4.2) การเกษตรกรรม

การทำนา ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในการทำนามีถึงร้อยละ 80 ของประชากรทั้งหมด ในบางอำเภอสามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง เช่น อำเภอสันป่าตอง เพราะอยู่ในพื้นที่รับน้ำชลประทาน บริเวณที่เพาะปลูกข้าวอยู่ตามที่ราบริมฝั่งแม่น้ำ และที่ราบระหว่างภูเขา ข้าวที่ปลูกจะปลูกข้าวเหนียวซึ่งเอาไว้รับประทานมากกว่าข้าวเจ้าซึ่งเอาไว้ขาย เริ่มปลูกตั้งแต่เดือนมิถุนายนเป็นต้นไปและเกี่ยวเกี่ยวประมาณเดือนธันวาคม การทำนามีทั้งนาปีหรือนาคำและทำนาปรัง

การปลูกพืชไร่ มีการปลูก 2 ฤดู คือทำไร่ในฤดูฝน คือ ทำไร่ในฤดูฝน กับทำไร่หลังฤดูทำนา คือหลังจากเกี่ยวเกี่ยวข้าวแล้ว พืชที่ปลูกได้แก่ ผักต่างๆ เช่นกะหล่ำปลี ผักกาดขาว ผักกาดหอมหงส์ ถั่วลิสง เต่างกวา ซึ่งจะปลูกมากในเขตอำเภอฝาง แม่แตง สันทราย แม่ริม สันป่าตอง จอมทอง สันกำแพง และคอยสะเก็ดนอกจากพวกผักต่างๆแล้ว พืชไร่เศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้แก่เกษตรกรได้แก่ ถั่วเหลือง ถั่วลิสง กระเทียม ยาสูบและใบชาเป็นต้น

การทำสวนผลไม้ มีลำไย ลิ้นจี่ มะม่วง โดยเฉพาะลำไยทำรายได้ให้แก่ชาวสวนมาก อำเภอที่ปลูกลำไยมากคือ อำเภอสารภี นอกจากลำไยยังมีการทำสวนส้ม ปัจจุบันที่มีชื่อเสียงมีเนื้อที่ปลูกประมาณ 1,000 ไร่ ของสวนธนาธร ในเขตอำเภอฝาง ได้แก่พันธุ์พริมองต์ พันธุ์สายน้ำผึ้ง เป็นต้น ลิ้นจี่ปลูกมากในเขตอำเภอฝาง อำเภอไชยปราการ อำเภอแม่เมาะ นอกจากนี้ยังมีสตอเบอรี่ นิยมปลูกทั่วไปในบริเวณเชิงเขา ผลผลิตออกมามากในช่วงฤดูหนาวประมาณเดือนธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์

การทำป่าไม้ จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดภาคเหนือ อาชีพการทำป่าไม้มีมานานแล้ว ทำรายได้ให้แก่ผู้ดำเนินกิจการเป็นอย่างมากแต่ปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้ลดลง เนื่องจาก

การบุกรุกทำลายป่าของชาวเขาที่ต้องการพื้นที่ทำไร่เลื่อนลอย การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติของหน่วยราชการต่างๆ เช่นการตัดถนน การสร้างอ่างเก็บน้ำ นอกจากนี้ยังมีการบุกรุกตัดไม้ของนายทุน การทำป่าไม้จึงมีในท้องที่อำเภอทุกอำเภอ

การเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงเพื่อการบริโภค และการใช้แรงงาน เช่น โค กระบือ ม้า ใช้เป็นพาหนะและบรรทุกของในชนบท สัตว์ที่เลี้ยงเป็นอาหาร เช่นเป็ด ไก่ สุกร แพะ และปลา ปัจจุบันสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดได้ดำเนินการปรับปรุงพันธุ์โคนม โคเนื้อโดยใช้พ่อพันธุ์คুমฝูงและวิธีการผสมเทียม มีการส่งเสริมให้เอกชนลงทุนด้านฟาร์มโคนม ให้ผลิตนํ้านมพอเพียงแก่การบริโภคของประชากรในเชียงใหม่

การประมง สภาพการประมงในจังหวัดเชียงใหม่เป็นการทำประมงน้ำจืดจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่นแม่น้ำปิง เขื่อนต่างๆ เป็นต้น ส่วนใหญ่มักจะทำเพื่อการบริโภค อาชีพการประมงยังไม่แพร่หลายมากนัก แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันทางราชการได้มีการส่งเสริมการเลี้ยงปลาพันธุ์ต่างๆ เช่น ปลาไน ปลานิล ปลายี่สกเทศ ปลาดู ปลาตะเพียนขาว ปลาสวาย ปลาทับทิม เป็นต้น (สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่, 2553)

(4.3) พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่

ผลผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ข้าว 408 ,168 ตัน ลำไย 196,471 ตัน ส้ม 130,302 ตัน กระเทียม 106 ,938 ตัน และหอมแดง 406 ,839ตัน เป็นต้น (โครงการชลประทานเชียงใหม่, 2551) โดยเฉพาะข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณผลผลิตของพืชเศรษฐกิจชนิดอื่น แต่ในปี2544/45-2549/50 พบว่า พื้นที่ปลูกข้าวมีแนวโน้มลดลง โดยลดลงร้อยละ 6.26 แต่ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.80 (ตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 ข้าวนาปี: พื้นที่เพาะปลูก ผลผลิตต่อไร่และผลผลิตรวมปี 2544/45-2549/50 ของจังหวัดเชียงใหม่

รายการ	ปีการผลิต					
	2544/45	2545/46	2546/47	2547/48	2548/49	2549/50
พื้นที่ปลูก (ไร่)	553,237	508,405	517,167	513,153	515,485	518,590
ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่	579	572	606	611	630	601
ผลผลิตรวม (ตัน)	317,816	284,505	299,908	312,568	316,503	303,863

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจเกษตร, 2551

3.1.2 พื้นที่อำเภอสันป่าตอง

อำเภอสันป่าตอง มีพื้นที่ 178.18 ตารางกิโลเมตร จำนวนประชากรทั้งสิ้น 75,875 คน แยกเป็นประชากรชาย 36,350 คน และประชากรหญิงจำนวน 39,525 คน ความหนาแน่นของประชากร 425.83 คนต่อตารางกิโลเมตร สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปเป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดูได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว (ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและพัฒนางานปกครอง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2552)

(1) ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอสันป่าตองตั้งอยู่ตอนกลางของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอและจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ	อำเภอแม่วางและอำเภอหางดง
ทิศตะวันออก ติดต่อกับ	อำเภอหางดง และอำเภอเมืองลำพูน (จังหวัดลำพูน)
ทิศใต้ ติดต่อกับ	อำเภอป่าซาง (จังหวัดลำพูน) และอำเภอดอยหล่อ
ทิศตะวันตก ติดต่อกับ	อำเภอแม่วาง

อำเภอสันป่าตองแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 11 ตำบล 122 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ตำบลลู่หว้า	15	หมู่บ้าน
2. ตำบลสันกลาง	9	หมู่บ้าน
3. ตำบลท่าวังพร้าว	7	หมู่บ้าน
4. ตำบลมะขามหลวง	11	หมู่บ้าน
5. ตำบลแม่ก่า	14	หมู่บ้าน
6. ตำบลบ้านแม	14	หมู่บ้าน
7. ตำบลบ้านกลาง	11	หมู่บ้าน
8. ตำบลทุ่งสะโตก	12	หมู่บ้าน
9. ตำบลทุ่งค่อม	11	หมู่บ้าน
10. ตำบลน้ำบ่อหลวง	11	หมู่บ้าน
11. ตำบลมะขุนหวาน	7	หมู่บ้าน

(2) ด้านเศรษฐกิจสังคมและทรัพยากรธรรมชาติ

ประชากรในพื้นที่อำเภอสันป่าตองส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ การ ทำการเกษตร ไร่ข้าว ไร่ข้าวโพด และ ไร่ยางพารา ส่วนอาชีพเสริม คือ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้าน ผลิตภัณฑ์แกะสลัก ผลิตภัณฑ์กระดาษสา และผลิตภัณฑ์ผลิตเสื้อผ้า เป็นต้น และ ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ของ อำเภอสันป่าตอง ได้แก่ ลำไย หอมหัวใหญ่ ข้าว ถั่วเหลือง และ กระเทียม มีแหล่ง

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ แม่น้ำปิง แม่น้ำขาน และป่าเต็งรัง และแหล่งน้ำที่สำคัญของอำเภอ สันป่าตอง ได้แก่ แม่น้ำขาน แม่น้ำปิง แม่น้ำวางหนองน้ำหนองสะเรียม และคลองชลประทานแม่แดง (ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและพัฒนางานปกครอง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย , 2552)

(3) สถานการณ์การผลิตข้าวของพื้นที่อำเภอสันป่าตอง

พื้นที่ของอำเภอสันป่าตองมีการปลูกข้าวเหนียวนาปีมีพื้นที่และผลผลิตรวมมากกว่าข้าวเจ้านาปี โดยมีผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ที่ไม่แตกต่างกัน คือ ในปี 2551/52 ข้าวเจ้านาปีและข้าวเหนียวนาปีมีผลผลิตเฉลี่ยที่เท่ากัน คือ 700 กิโลกรัมต่อไร่ และมีแนวโน้มของพื้นที่ปลูกทั้งข้าวเหนียวนาปีและข้าวเจ้านาปีลดลง โดยในปี 2551/52 มีพื้นที่ปลูกข้าวเจ้านาปี เท่ากับ 7,025 ไร่ และพื้นที่ปลูกข้าวเหนียวนาปี เท่ากับ 16,076 ไร่ (ตารางที่ 3.2)

ตารางที่ 3.2 การผลิตข้าวเจ้านาปีและข้าวเหนียวนาปีของพื้นที่อำเภอสันป่าตอง

ปี	ข้าวเจ้านาปี				ข้าวเหนียวนาปี			
	พื้นที่ ปลูก (ไร่)	พื้นที่เก็บ เกี่ยว (ไร่)	ผลผลิต เฉลี่ย (กก./ไร่)	ผลผลิต รวม (ตัน)	พื้นที่ ปลูก (ไร่)	พื้นที่เก็บ เกี่ยว (ไร่)	ผลผลิต เฉลี่ย (กก./ไร่)	ผลผลิต รวม (ตัน)
2543/44	7,491	7,491	700	5,244	25,806	24,409	701	17,111
2544/45	7,624	7,624	678	5,169	58,213	58,213	655	38,130
2545/46	6,517	6,517	650	4,236	27,344	27,344	650	17,774
2546/47	5,744	5,744	652	3,745	20,238	20,238	725	14,673
2547/48	5,693	5,693	700	3,985	18,463	18,353	700	12,847
2548/49	5,693	5,003	700	3,502	18,353	17,454	700	12,218
2549/50	8,936	8,803	671	5,907	16,740	16,331	647	10,566
2550/51	7,161	7,161	600	4,297	16,165	16,165	600	9,699
2551/52	7,025	7,025	700	4,918	16,076	16,076	700	11,253

ที่มา: สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่, 2553

3.1.3 พื้นที่อำเภอหางดง

อำเภอหางดง มีพื้นที่ 302 ตารางกิโลเมตร จำนวนประชากรทั้งสิ้น 61,685 คน แยกเป็น ประชากรชาย 29,807 คน และประชากรหญิงจำนวน 37,878 คน ความหนาแน่นของประชากร 240.7 คนต่อตารางกิโลเมตร สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปมี 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว (ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและพัฒนางานปกครอง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2552)

(1) ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอหางดงมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอและจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ	อำเภอสะเมิงและอำเภอแม่อริม
ทิศตะวันออก ติดต่อกับ	อำเภอเมืองเชียงใหม่และอำเภอสารภี
ทิศใต้ ติดต่อกับ	อำเภอเมืองลำพูน (จังหวัดลำพูน) และอำเภอสันป่าตอง
ทิศตะวันตก ติดต่อกับ	อำเภอสันป่าตอง อำเภอแม่วาง และอำเภอสะเมิง

อำเภอหางดงแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 11 ตำบล 113 หมู่บ้าน ได้แก่

1. ตำบลหางดง	13 หมู่บ้าน
2. ตำบลหนองแก้ว	9 หมู่บ้าน
3. ตำบลหารแก้ว	9 หมู่บ้าน
4. ตำบลหนองตอง	14 หมู่บ้าน
5. ตำบลขุนคอง	9 หมู่บ้าน
6. ตำบลสบแม่ข่า	5 หมู่บ้าน
7. ตำบลบ้านแหวน	13 หมู่บ้าน
8. ตำบลสันผักหวาน	7 หมู่บ้าน
9. ตำบลหนองควาย	12 หมู่บ้าน
10. ตำบลบ้านปง	11 หมู่บ้าน
11. ตำบลน้ำแพร่	11 หมู่บ้าน

(2) ด้านเศรษฐกิจสังคมและทรัพยากรธรรมชาติ

ประชากรในพื้นที่อำเภอหางดงส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ การเกษตรกรรม พาณิชยกรรม และหัตถกรรม ส่วนอาชีพเสริม ได้แก่ การท่องเที่ยว การบริการ และรับจ้าง พนักงาน มีผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ คือ ข้าว ถั่วเหลือง และลำไย มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ และแหล่งน้ำที่สำคัญของอำเภอหางดง ได้แก่ แม่น้ำปิง และแม่น้ำแม่ท่า

ช้าง (ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและพัฒนางานปกครอง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย , 2552)

(3) สถานการณ์การผลิตข้าวของพื้นที่อำเภอหางดง

พื้นที่อำเภอหางดงมีการปลูกข้าวเหนียวนาปีมีพื้นที่ปลูกและผลผลิตรวมตลอดจนผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่สูงกว่าข้าวเจ้านาปี และมีแนวโน้มของพื้นที่ปลูกทั้งข้าวเหนียวนาปีและข้าวเจ้านาปีลดลง โดยในปี 2551/52 ข้าวเจ้านาปีมีผลผลิตเฉลี่ยเท่ากับ 700 กิโลกรัมต่อไร่ ในขณะที่ข้าวเหนียวนาปี มีผลผลิตเฉลี่ยเท่ากับ 740 กิโลกรัมต่อไร่ และมี พื้นที่ปลูกข้าวเจ้านาปี เท่ากับ 1,739 ไร่ และพื้นที่ปลูกข้าวเหนียวนาปีเท่ากับ 16,146 ไร่ (ตารางที่ 3.3)

ตารางที่ 3.3 การผลิตข้าวเจ้านาปีและข้าวเหนียวนาปีของพื้นที่อำเภอหางดง

ปี	ข้าวเจ้านาปี				ข้าวเหนียวนาปี			
	พื้นที่ปลูก (ไร่)	พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	ผลผลิตรวม (ตัน)	พื้นที่ปลูก (ไร่)	พื้นที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	ผลผลิตเฉลี่ย (กก./ไร่)	ผลผลิตรวม (ตัน)
2543/44	2,256	2,256	630	1,421	20,035	19,602	760	14,898
2544/45	1,492	1,492	630	940	17,874	17,874	765	13,674
2545/46	1,550	1,250	630	788	17,480	11,209	706	7,914
2546/47	5,324	5,324	650	3,461	14,042	14,042	703	9,872
2547/48	3,742	3,742	695	2,601	13,764	13,764	782	10,763
2548/49	5,251	5,251	700	3,676	12,255	12,255	800	9,804
2549/50	4,157	4,157	661	2,748	14,743	13,995	727	10,174
2550/51	1,698	1,698	640	1,087	15,379	15,379	714	10,981
2551/52	1,739	1,739	700	1,217	16,146	16,146	740	11,948

ที่มา: สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่, 2553

ส่วนการผลิตข้าวเจ้านาปีและข้าวเหนียวนาปีของพื้นที่อำเภอหางดง พบว่า มีการปลูกข้าวเจ้านาปีมากกว่าข้าวเหนียวนาปีและแนวโน้มของพื้นที่ปลูกของทั้งข้าวเจ้านาปีและข้าวเหนียวนาปีลดลง (ตารางที่ 3.4)

ตารางที่ 3.4 การผลิตข้าวเจ้านาปรังและข้าวเหนียนาปรังของพื้นที่อำเภอหางดง

ปี	ข้าวเจ้านาปรัง				ข้าวเหนียนาปรัง			
	พื้นที่ ปลูก (ไร่)	พื้นที่เก็บ เกี่ยว (ไร่)	ผลผลิต เฉลี่ย (กก./ไร่)	ผลผลิต รวม (ตัน)	พื้นที่ ปลูก (ไร่)	พื้นที่เก็บ เกี่ยว (ไร่)	ผลผลิต เฉลี่ย (กก./ไร่)	ผลผลิต รวม (ตัน)
2544/45	395	395	315	124	-	-	-	-
2545/46	630	630	300	189	-	-	-	-
2546/47	60	60	300	18	350	350	300	105
2547/48	224	224	460	103	-	-	-	-
2548/49	50	50	400	20	20	20	400	8
2549/50	50	50	400	20	-	-	-	-
2550/51	60	60	400	24	-	-	-	-
2551/52	-	-	-	-	-	-	-	-

ที่มา: สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่, 2553

3.2 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ทำการศึกษ

การศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนในพื้นที่ที่ทำการศึกษา ประกอบด้วย โครงสร้างของครัวเรือน สถานภาพการทำงานของสมาชิกในครัวเรือน สภาพทางเศรษฐกิจของ ครัวเรือน ตลอดจนสภาพปัญหาและความต้องการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1 ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกร

ลักษณะโดยทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา พบว่า เป็นเพศชายร้อยละ 71.25 และเป็นเพศหญิงร้อยละ 28.75 โดยมีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 53.31 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุ ระหว่าง 51 - 60 ปี ร้อยละ 38.9 รองลงมา มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี ร้อยละ 29.9 มีอายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป ร้อยละ 22.8 และมีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี ร้อยละ 8.4 เกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ เป็นหัวหน้าครัวเรือนถึงร้อยละ 68.9 รองลงมา เป็นภรรยา ร้อยละ 26.9 และลูกชาย ร้อยละ 2.4 (ตารางที่ 3.5)

ตารางที่ 3.5 ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	119	71.25
หญิง	48	28.75
อายุเฉลี่ย (ปี)	53.31	
31 - 40 ปี	14	8.4
41 - 50 ปี	50	29.9
51 - 60 ปี	65	38.9
61 ปี ขึ้นไป	38	22.8
สถานภาพในครัวเรือน		
หัวหน้าครัวเรือน	115	68.9
ภรรยา	45	26.9
ลูกชาย	4	2.4
ลูกสาว	1	0.6
พี่สาว	1	0.6
แม่	1	0.6

ที่มา: จากการสำรวจ

การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงร้อยละ 68.3 โดยเกษตรกรจะมีการศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 เป็นส่วนใหญ่ ส่วนเกษตรกรที่ไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 4.8 และจบระดับชั้นมัธยมศึกษา เพียงเล็กน้อยคือ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 4.2 และจบระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 1.8 (ตารางที่ 3.6)

ตารางที่ 3.6 การศึกษาของเกษตรกรหัวหน้าครัวเรือน

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา	8	4.8
ระดับประถมศึกษาปีที่ 4	114	68.3
ระดับประถมศึกษาปีที่ 6	18	10.8
ระดับประถมศึกษาปีที่ 7	17	10.2
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	7	4.2
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	3	1.8
รวม	167	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

การประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า อาชีพหลัก ของเกษตรกรส่วนใหญ่ คือ การทำนา สูงถึง ร้อยละ 89. 2 และอาชีพอื่นๆเพียงเล็กน้อย เช่น การรับจ้างทั่วไป การทำเครื่องปั้นดินเผา และค้าขาย เป็นต้น ส่วนอาชีพรองนั้น ได้แก่ การรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 53.9 และเกษตรกรไม่มีอาชีพรอง ร้อยละ 12 (ตารางที่ 3.7)

ตารางที่ 3.7 การประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกร

อาชีพหลัก	อาชีพรอง										รวม	
	ไม่มี อาชีพ รอง	ทำนา	ทำ สวน	รับจ้าง ทั่วไป	แกะสลัก	รับเหมา ก่อสร้าง	เครื่องปั้น ดินเผา	ค้าขาย	รับจ้างภาค การเกษตร	รับราชการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ทำนา	20	0	11	90	1	4	0	5	17	1	149	89.2
ทำสวน	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0.6
รับจ้างทั่วไป	0	5	0	0	0	1	0	0	0	0	6	3.6
แกะสลัก	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
รับเหมาก่อสร้าง	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1.2
เครื่องปั้นดินเผา	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	5	3
ค้าขาย	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1.2
รับจ้างภาคการเกษตร	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
รับราชการ	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	2	1.2
รวม	20	16	12	90	1	5	0	5	17	1	167	100.0
ร้อยละ	12	9.6	7.2	53.9	0.6	3	0	3	10.1	0.6	100.0	-

ที่มา: จากการสำรวจ

3.2.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรและสถานภาพการทำงานภาคการเกษตรของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร

จากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนโดยเฉลี่ยครัวเรือนละ 3.76 คน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนสูงสุดเท่ากับ 7 คนและจำนวนต่ำสุดเท่ากับ 1 คน โดยแยกเป็นสมาชิกในครัวเรือนเพศชายเฉลี่ย 1.88 คนต่อครัวเรือน และหญิง 1.88 ต่อครัวเรือน ส่วนด้านแรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือนเกษตรกร พบว่า มีแรงงานภาคการเกษตรทั้งหมดเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 2.14 คน มีจำนวนแรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือนสูงสุดเท่ากับ 4 คน และจำนวนต่ำสุดเท่ากับ 1 คน โดยแยกเป็นแรงงานชายภาคการเกษตรทั้งหมดเฉลี่ย 1.21 คนต่อครัวเรือน เป็นแรงงานหญิงภาคการเกษตรทั้งหมดเฉลี่ย 0.93 คนต่อครัวเรือน (ตารางที่ 3.8)

ตารางที่ 3.8 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและสถานภาพการทำงานภาคการเกษตรของสมาชิกในครัวเรือน

รายการ	จำนวน (คน)		
	จำนวนเฉลี่ย	จำนวนสูงสุด	จำนวนต่ำสุด
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน/ครัวเรือน)			
ทั้งหมด	3.76	7	1
ชาย	1.88	4	0
หญิง	1.88	4	1
แรงงานภาคการเกษตร (คน/ครัวเรือน)			
ทั้งหมด	2.14	4	1
แรงงานภาคการเกษตรเต็มเวลาชาย	1.04	2	0
แรงงานภาคการเกษตรเต็มเวลาหญิง	0.74	2	0
แรงงานภาคการเกษตรบางเวลาชาย	0.17	2	0
แรงงานภาคการเกษตรบางเวลาหญิง	0.19	2	0
รวมแรงงานชาย	1.21	3	0
รวมแรงงานหญิง	0.93	2	0

ที่มา: จากการสำรวจ

เมื่อพิจารณาถึงการมีงานทำนอกฟาร์มของเกษตรกรหัวหน้าครัวเรือน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 82.0 มีงานทำนอกฟาร์ม เนื่องจากมีการรับจ้างทั้งภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรในพื้นที่ เกษตรกรจะรับจ้างในช่วงฤดูทำนาและนอกฤดูทำนา และพบว่า เกษตรกรที่ไม่มีงานทำนอกฟาร์ม ร้อยละ 18.0 (ตารางที่ 3.9)

ตารางที่ 3.9 การมีงานทำนอกฟาร์มของเกษตรกรหัวหน้าครัวเรือน

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การมีงานทำนอกฟาร์ม		
มีงานทำนอกฟาร์ม	137	82
ไม่มีงานอื่นทำนอกฟาร์ม	30	18
รวม	167	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

ประสบการณ์การทำงานของเกษตรกรหัวหน้าครัวเรือน จากการสำรวจพบว่า หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด มีประสบการณ์ในการทำงานมาก่อน โดยหัวหน้าครัวเรือนที่มีประสบการณ์ในการทำงานมาก่อน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 30.68 ปี โดยส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 21 – 30 ปี ร้อยละ 36.5 รองลงมาอยู่ในช่วง 31 - 40 ปี ร้อยละ 28.1 และน้อยที่สุดอยู่ในช่วง 51 - 60 ปี ร้อยละ 0.6 (ตารางที่ 3.10)

ตารางที่ 3.10 ประสบการณ์การทำงานของเกษตรกรหัวหน้าครัวเรือน

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประสบการณ์ในการทำงานของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรเฉลี่ย (ปี)	30.68	
1 – 10 ปี	15	9.0
11 – 20 ปี	22	13.2
21 – 30 ปี	61	36.5
31 – 40 ปี	47	28.1
41 – 50 ปี	21	12.6
51 – 60 ปี	1	0.6
รวม	167	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

3.2.3 แหล่งรายได้และรายได้ภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร

ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา มีรายได้อื่น ๆ นอกจากการทำนา คือ รายได้จากพืชอื่นเท่ากับ 40,737.76 บาทต่อครัวเรือนต่อปี โดยมีครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้จากพืชอื่นถึงร้อยละ 85.6 และครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีรายได้จากพืชอื่น ร้อยละ 14.4 โดยส่วนใหญ่มีรายได้จากพืชอื่นอยู่ในช่วงต่ำกว่า 20,000 บาท ถึงร้อยละ 41.9 ส่วนรายได้ภาคการเกษตรที่ได้จากการเลี้ยงสัตว์ของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ เท่ากับ 8,285.71 บาทต่อครัวเรือน ต่อปี โดยมีครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์เพียง ร้อยละ 12.6 และครัวเรือนเกษตรกรถึง ร้อยละ 85.6 ไม่มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ สูง และส่วนใหญ่มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์อยู่ในช่วงต่ำกว่า 20,000 บาทถึงร้อยละ 85.7 และรายได้จากนอกฟาร์มทั้งจากภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ครัวเรือนเกษตรกร มีรายได้จากนอกฟาร์มเท่ากับ 53,002.84 บาทต่อครัวเรือน ต่อปี โดยมีครัวเรือนที่มีรายได้จากนอกฟาร์มสูงถึงร้อยละ 84.4 และครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีรายได้จากนอกฟาร์ม มีเพียงร้อยละ 15.6 โดยส่วนใหญ่มีรายได้จากนอกฟาร์มอยู่ในช่วงต่ำกว่า 20,000 บาทถึงร้อยละ 41.2 ซึ่งเมื่อพิจารณาจากข้อมูลรายได้และแหล่งรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ที่ทำการศึกษาลแล้ว จะเห็นว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้จากแหล่งรายได้ทั้งจากรายได้จากพืชอื่น รายได้จากการเลี้ยงสัตว์ และรายได้จากนอกฟาร์มยังมีช่วงรายได้ที่ต่ำ คือต่ำกว่า 20,000 บาท โดยมีครัวเรือนเกษตรกรจำนวนน้อยรายที่มีรายได้จากแหล่งรายได้ดังกล่าวในช่วง 60,001 ขึ้นไป แต่ครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้ในช่วงดังกล่าวจะมีรายได้ที่สูงมากซึ่งทำให้มีความแตกต่างระหว่างรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร (ตารางที่ 3.11)

ตารางที่ 3.11 รายได้และแหล่งรายได้ภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร
รายได้ภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรของครัวเรือน

ช่วงของรายได้	เกษตรกร					
	จากพืชอื่น		จากการเลี้ยงสัตว์		จากนอกฟาร์ม	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 20,000 บาท	60	41.9	18	85.7	58	41.2
20,001 – 40,000 บาท	35	24.5	2	9.5	26	18.4
40,001 – 60,000 บาท	23	16.1	1	4.8	26	18.4
60,001 บาทขึ้นไป	25	17.5	0	0	31	22.0
รวม	143	100.0	21	100.0	141	100.0
จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้	143	85.6	21	12.6	141	84.4
จำนวนครัวเรือนที่ไม่มีรายได้	24	14.4	146	85.6	26	15.6
รวมจำนวนครัวเรือนทั้งหมด	167	100.0	167	100.0	167	100.0
รายได้เฉลี่ย(บาท)/ครัวเรือน/ปี	40,737.76		8,285.71		53,002.84	

ที่มา: จากการสำรวจ

3.2.4 แหล่งเงินทุน การกู้ยืมเงินและแหล่งกู้ยืมเงินของครัวเรือนเกษตรกร

เมื่อพิจารณาถึงแหล่งเงินทุนของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างในพื้นที่ศึกษา พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างมีแหล่งเงินทุนมาจาก 3 แหล่ง คือ เงินเก็บ เงินรายได้และการกู้ยืมเงิน โดยพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่างส่วนใหญ่มีแหล่งเงินทุนอย่างน้อย 1 แหล่งสูงถึงร้อยละ 95.2 และ ครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีแหล่งเงินทุนดังกล่าวเลยมีเพียงร้อยละ 4.8 ครัวเรือนเกษตรกรถึงร้อยละ 58.1 ที่มีแหล่งเงินทุนจากเงินเก็บ จำนวน 14,287.63 บาทต่อครัวเรือน และครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีเงินเก็บร้อยละ 41.9 ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีเงินทุนจากเงินรายได้ถึงร้อยละ 87.4 และมี ครัวเรือนเกษตรกรที่มีแหล่งเงินทุนจาก เงินรายได้ เพียงร้อยละ 12.6 จำนวน 8,876.19 บาทต่อ ครัวเรือน (ตารางที่ 3.12)

ตารางที่ 3.12 แหล่งเงินทุนของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	บาท
มีแหล่งเงินทุน (เงินเก็บ, เงินรายได้และการกู้ยืม)			
มีแหล่งเงินทุน	159	95.2	
มีเงินเก็บ (เฉลี่ยบาท/ครัวเรือน)			14,287.63
มีเงินเก็บ	97	58.1	
มีเงินรายได้ (เฉลี่ยบาท/ครัวเรือน)			8,876.19
มีเงินรายได้	21	12.6	

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: จำนวนเกษตรกรทั้งหมด 167 ราย

ส่วนแหล่งเงินทุนแหล่งที่ 3 คือ แหล่งเงินทุนจากเงินกู้ พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีแหล่งเงินทุนจากเงินกู้นั้นเท่ากับร้อยละ 50.9 จำนวน 31,776.47 บาทต่อครัวเรือน และครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีการกู้เงินเท่ากับร้อยละ 49.1 เมื่อพิจารณาถึงแหล่งเงินกู้ของครัวเรือนเกษตรกรพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมดมีแหล่งเงินกู้เป็นแหล่งเงินกู้ในระบบ โดยครัวเรือนเกษตรกรมีแหล่งเงินกู้เป็นกองทุนหมู่บ้านร้อยละ 22.2 จำนวน 36,891.89 บาทต่อครัวเรือน รองลงมาเป็นเงินการกู้เงินจากสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 21 จำนวน 17,028.57 บาทต่อครัวเรือน และการกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) ร้อยละ 10.7 จำนวน 36,305.55 บาทต่อครัวเรือน นอกจากนั้นแล้วเป็นการกู้ยืมเงิน จากการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพียงเล็กน้อยคือ ร้อยละ 0.6 จำนวน 1,500 บาทต่อครัวเรือน จะเห็นว่าแหล่งเงินกู้ที่สำคัญของครัวเรือนเกษตรกรคือกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเงินกู้ที่ครัวเรือนเกษตรกรสามารถเข้าถึงได้ แม้จะได้ในจำนวนที่ไม่สูงมากแต่ก็เป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญของครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ที่ทำการศึกษานี้ (ตารางที่ 3.13)

ตารางที่ 3.13 การกู้ยืมเงินและแหล่งกู้ยืมเงินของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	บาท
เงินกู้(เฉลี่ยบาท/ครัวเรือน)			31,776.47
มีเงินกู้	85	50.9	
แหล่งเงินกู้ของครัวเรือนเกษตรกร			
ธ.ก.ส. (บาท/ครัวเรือน)	18	10.7	36,305.55
กองทุนหมู่บ้าน (บาท/ครัวเรือน)	37	22.2	36,891.89
สหกรณ์การเกษตร (บาท/ครัวเรือน)	35	21.0	17,028.57
การรวมกลุ่มของเกษตรกร (บาท/ครัวเรือน)	1	0.6	1,500.00

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: จำนวนเกษตรกรทั้งหมด 167 ราย

: ครัวเรือนเกษตรกรมีแหล่งเงินกู้ได้มากกว่า 1 แหล่ง

3.2.5 สภาพปัญหาและความต้องการของครัวเรือนเกษตรกร

เมื่อพิจารณาถึงสภาพปัญหาและความต้องการของครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรประสบปัญหาด้านการผลิตมากที่สุดถึงร้อยละ 65.9 โดยครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 36.2 ประสบปัญหา ในด้านราคาปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เป็นต้น รองลงมา ร้อยละ 31.7 ประสบปัญหา ในด้านผลผลิตไม่มีคุณภาพ ปัญหาโรคและแมลงสูง นอกจากนั้นเป็นปัญหาในด้านค่าจ้างแรงงานสูง ด้านแรงงานหายาก และผลผลิตไม่แน่นอน จำนวนใกล้เคียงกันคือ ร้อยละ 13.4 ร้อยละ 11.1 และร้อยละ 7.6 ตามลำดับ ส่วนปัญหาด้าน การตลาด พบว่า ครัวเรือนเกษตรกร ตัวอย่างที่ประสบปัญหาด้านการตลาดสูงถึง ร้อยละ 40.7 ส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านผลผลิตราคาตกต่ำมากที่สุด ร้อยละ 61.9 รองลงมาประสบปัญหาในเรื่องของการถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ร้อยละ 32.9 และประสบปัญหาการไม่ได้ข่าวสารทางการตลาดและปัญหาการไม่มีแหล่งรับซื้อผลผลิตเพียงเล็กน้อย คือ ร้อยละ 3.1 และร้อยละ 2.1 ตามลำดับ ครัวเรือน เกษตรกรประสบปัญหา ด้านการเงินร้อยละ 31.1 โดยครัวเรือนเกษตรกรประสบปัญหาขาดแคลนเงินทุนมากที่สุด คือร้อยละ 55.9 รองลงมาประสบปัญหาภาวะขาดทุน และประสบปัญหาหนี้สินในจำนวนเท่ากัน คือร้อยละ 20.6 และครัวเรือนเกษตรกรที่ประสบปัญหาการไม่มีแหล่งเงินทุนกู้ยืมเล็กน้อยเพียงร้อยละ 2.9 และปัญหาภัยธรรมชาติ พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรประสบปัญหาภัยธรรมชาติ ร้อยละ 32.3 โดยส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาฝนแล้งมากที่สุดถึงร้อยละ 50.8 รองลงมาคือปัญหาน้ำท่วม ร้อยละ 44.7 และประสบปัญหาลมพายุ ร้อยละ 4.5 ส่วนปัญหาดินถล่มไม่มีครัวเรือนเกษตรกรประสบปัญหาดิน

ถล่ม จากการสำรวจข้อมูลทางด้านสภาพปัญหาของครัวเรือนเกษตรกร จะพบว่าเป็นปัญหาทางด้านการผลิตมากที่สุด ซึ่งมาจากสาเหตุที่สำคัญคือ ราคาปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง มีราคาที่สูง ทำให้ส่งผลกระทบต่อระบบการผลิต รองลงมาเป็นปัญหาทางด้านการตลาด โดยประสบปัญหา ราคาผลผลิตตกต่ำมากที่สุด เนื่องจากเกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิตได้ ประกอบกับขาดความรู้ทางด้านการตลาด และขาดความสามารถในการจัดการ ส่วนปัญหาทางการเงินและปัญหาภัยธรรมชาติมีปัญหาน้อยมาก (ตารางที่ 3.14)

ตารางที่ 3.14 สภาพปัญหาและความต้องการของครัวเรือนเกษตรกร

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. ปัญหาด้านการผลิต		
มี	110	65.9
ไม่มี	57	34.1
รวมทั้งหมด	167	100.0
ราคาปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง	81	36.2
ค่าจ้างแรงงานสูง	30	13.4
แรงงานหายาก	25	11.1
ผลผลิตไม่มีคุณภาพ ประสบปัญหาโรคและแมลง	71	31.7
ปริมาณผลผลิตไม่แน่นอน	17	7.6
รวม	224	100.0
2. ปัญหาด้านการตลาด		
มี	68	40.7
ไม่มี	99	59.3
รวมทั้งหมด	167	100.0
ไม่มีแหล่งรับซื้อผลผลิต	2	2.1
ไม่ได้รับข่าวสารทางการตลาด	3	3.1
ถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง	32	32.9
ผลผลิตราคาตกต่ำ	60	61.9
รวม	97	100.0

ตารางที่ 3.14 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	
3. ปัญหาด้านการเงิน			
	มี	52	31.1
	ไม่มี	115	68.9
	รวมทั้งหมด	167	100.0
ขาดแคลนเงินทุน	38	55.9	
ไม่มีแหล่งเงินทุนกู้ยืม	2	2.9	
ประสบภาวะขาดทุน	14	20.6	
ปัญหาหนี้สิน	14	20.6	
	รวม	68	100.0
4. ปัญหาภัยธรรมชาติ			
	มี	54	32.3
	ไม่มี	113	67.7
	รวมทั้งหมด	167	100.0
น้ำท่วม	30	44.7	
ฝนแล้ง	34	50.8	
ดินถล่ม	0	0	
ลมพายุ	3	4.5	
	รวม	67	100.0

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ: ปัญหาในแต่ละข้อย่อยของแต่ละด้านเกษตรกรสามารถตอบได้หลายข้อ

จากการสัมภาษณ์ครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา พบว่า เกษตรกรยังประสบปัญหาทั้งในด้านการผลิต การตลาด และด้านเงินทุน ซึ่งจากสภาพปัญหาต่างเหล่านี้ ครัวเรือนเกษตรกรมีความต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ศึกษา โดยสามารถสรุปความต้องการของเกษตรกร ได้ดังนี้

1. การประกันราคาผลผลิต เนื่องจากเกษตรกรประสบปัญหาด้านราคาผลผลิตตกต่ำ โดยราคาข้าวที่เกษตรกรขายได้นั้นยังอยู่ในระดับที่ต่ำ ซึ่งจะเห็นว่าในช่วงที่ราคาข้าวสูงนั้นเกษตรกรไม่ได้มีรายได้ที่สูงตามไปด้วยเนื่องจากผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากราคาข้าวที่สูงขึ้นนั้นเป็นพ่อค้าคนกลาง

ทำให้เกษตรกรก็ยังคงประสบภาวะขาดทุนอยู่เสมอ ดังนั้นเกษตรกรต้องการให้มีการประกันราคาข้าวที่มีราคาที่เหมาะสมและราคาในระดับที่เหมาะสม

2. **ราคาสารเคมีทางการเกษตร** จากปัญหาราคาปุ๋ยและสารเคมีต่างๆ ที่เกษตรกรใช้ในการผลิตนั้น มีราคาสูง ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตนั้นสูงตามไปด้วย จากการสำรวจพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรต้องการแหล่งจำหน่ายสารเคมีทางการเกษตรราคาถูก อาจเป็นหน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดตั้งแหล่งจำหน่ายสารเคมีราคาถูก พร้อมกันนั้นหน่วยงานก็สามารถให้ความรู้ในการใช้สารเคมีแก่เกษตรกรได้อีกด้วย

3. **แหล่งเงินทุน** ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ประสบปัญหาขาดแคลนเงินทุน และปัญหาหนี้สิน ซึ่งก็เชื่อมโยงมาจากปัญหาอื่นๆ คือปัญหาหาราคาผลผลิตตกต่ำ ราคาปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลงที่สูง ส่งผลให้ประสบภาวะขาดทุน และปัญหาหนี้สินตามมา และเนื่องจากแหล่งเงินกู้ของหน่วยงานของรัฐที่มีอยู่ มีวงเงินกู้ยืมที่จำกัด ไม่เพียงพอกับความต้องการของครัวเรือนเกษตรกร ทำให้เกษตรกรต้องกู้เงินจากนายทุน และแหล่งเงินกู้อื่นๆ ซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยที่สูง ครัวเรือนเกษตรกรต้องการแหล่งเงินกู้จากหน่วยงานของรัฐในจำนวนที่เพียงพอต่อการลงทุนทางการเกษตร และมีอัตราดอกเบี้ยต่ำ

นอกจากนั้นแล้ว ครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ศึกษามีความต้องการด้านอื่นๆ อีกเพียงเล็กน้อย เช่น ต้องการให้หน่วยงานมีจุดรับซื้อผลผลิตของเกษตรกรที่มากขึ้น เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำผลผลิตไปขายได้โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ต้องการให้หน่วยงานเข้ามาให้ความรู้ด้านผลิตให้แก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น